

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ב"ה

תיק 964585/7

בבית הדין הרבני האזורי תל אביב יפו

לפני כבוד הדיינים:

הרב מאיר פרימן — אב"ד, הרב מאיר קאהן, הרב יצחק רפפורט

התובע: פלוני (ע"י ב"כ עו"ד משה בן שימול ועו"ד פנינה יחזקאל כחלון)

נגד

הנתבעת: פלונית (ע"י ב"כ עו"ד נתנאל אינדורסקי)

הנדון: התמצעות בית הדין בגירושי אישה ראשונה בלא טענת כיעור

פסק דין

דעת המיעוט

רקע

הצדדים נישאו בשנת תשס"ח (2008), ולהם שני ילדים קטינים. בעת הנישואין היו שני בני הזוג שייכים לקהילה חסידיית בה התחנכו מעת קטנותם, וחיו יחדיו עד לשנת תשע"ג (2013). עת החליט הבעל להפסיק לשמור תורה ומצוות, לעזוב את בית הצדדים ולהתגייס לצה"ל.

סמוך לעזיבת הבעל את בית הצדדים הגיש תביעות בבית המשפט לענייני משפחה בנושא משמורת, חינוך, הסדרי ראייה ומזונות ילדים. לאחר הגשת התביעות, הגישה האישה תביעת שלום בית לבית הדין.

תביעת הגירושין של הבעל הוגשה רק לאחר שבית הדין בשנת 2016 הבהיר לבעל שעליו להגיש תביעת גירושין אם רצונו שבית הדין יחייב את האישה בגירושין.

לדברי הבעל, החלטתו לעזוב את הבית המשותף לא נבע מעזיבת אורח החיים הדתי, אלא כבר בראשית הנישואין הן חותנו והן אשתו ירדו לחייו ושימשו לו כמשגיחי כשרות ובחנו את רמת הלימודים שלו בכולל וכן את תפילותיו. לדבריו, הוא עבר שנים של סבל, כך שעזיבתו את האישה והתגייסותו לצבא היו על מנת להתרחק מהאישה ולא על מנת לנהל אורח חיים חילוני. כסימוכין לטענותיו הביא את העובדה שבני הזוג הלכו למספר יועצי נישואין כבר בראשית הנישואין, וכמו כן, הציג הבעל מכתב התנצלות בן שישה עמודים בו פונה האישה ומביעה את רצונה לתקן את דרכיה, ומודה שהיו פגמים בהתנהגותה, יש לציין שהמכתב מלא לשונות חיבה כלפי בעלה.

החלטתו של הבעל לעזוב בפועל את המגורים המשותפים לאחר שהחליט לשנות את אורחות חייו נעשתה בעצה אחת עם עורך דינו לטובת הילדים. וזאת על מנת למנוע קונפליקט בין דרך החינוך במוסדות החינוך של החסידות לבין התנהגות אביהם בבית. ככלל האב מוכן

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

שהילדים ימשיכו להתחנך במסגרות חינוך חרדיות, אולם, סירב בכל תוקף להיעתר לבקשת האישה שסמכות הדיון בנושאי החינוך והסדרי הראיה תהיה לבית הדין הרבני.

לדברי הבעל, הוא הביע את נכונותו ללכת לייעוץ נישואין גם לאחר שעזב את הבית על מנת לבחון אפשרות של שיקום חיי הנישואין, אך האישה היא זו שלא הסכימה ללכת לייעוץ שהוצע על ידו.

לדברי האישה, עזיבת הבעל את הבית המשותף ודרך החיים הדתית, הינם פרי משבר חולף, ואם רק יחזור לביתו היא תקבלו והוא יחזור לדרך חיים דתית, לאחר שיתנתק מהגורמים שמשפיעים עליו.

לדבריה, נכתב מכתב ההתנצלות לאחר שהיא הלכה לייעוץ נישואין אצל סבתו של הבעל העוסקת בייעוץ נישואין, ועל פי עצתה כתבה את המכתב על מנת לרצות את הבעל.

לדבריה התנצלה שלא בצדק, והמריבות בבית היו רק על רקע דברים פעוטים.

האישה סירבה ללכת לייעוץ שהוצע על ידי הבעל, מאחר והוא חילוני והבעל לא היה מוכן ללכת לייעוץ אחר, המתאים למגזר אליו השתייכו הצדדים.

בשלב מסוים, הייתה הסכמה מצידה לגירושין, אבל בתנאי שהילדים לא ישהו אצל האב בשבתות וסמכות הדיון במכלול הנושאים הקשורים בילדים תהיה בבית הדין הרבני. הבעל סירב להצעה. לדברי האישה, הסכמתה הייתה למען עתיד הילדים ועל אף רצונה שבעלה יחזור לחיים משותפים.

לדברי האישה, גם אם אין הגיון בדבריה, היא מקווה שבעלה יחזור אליה.

דיון והכרעה

הנידון העומד לפנינו להכרעה, הוא האם יש בטענותיו של הבעל בכדי לחייב את האישה בגירושין.

גדרי איסור גירושין אישה ראשונה

תחילה יש להקדים שהמדובר בזיווג ראשון, מאחר שבעת נישואיהם היו בני קהילה חרדית חסידית, והאישה היא אשת נעוריו של התובע, חל על גירושין האישה בלא עילה ושלא לרצונה איסור מדברי נביאים כפי שעולה מסוגיית הגמרא (גיטין דף צ ע"א). וכפי שכתב הטור (אבן העזר סימן קיט) וזה לשונו:

"[...] ותנן בית שמאי אומרים לא יגרש אדם את אשתו אלא אם כן מצא בה ערות דבר דרשי ליה לקרא כפשטיה אם לא תמצא חן בעיניו לפי שמצא בה ערות דבר ובית הלל סברי אפילו הקדיחה תבשילו דרשי לקרא הכי כי מצא בה ערות דבר או ערוה או דבר אחר שפשעה כנגדו ור' עקיבא סבר אפילו מצא אחרת נאה הימנה דרשי לקרא הכי והיה אם לא תמצא חן בעיניו פירוש חן של נוי או שמצא בה ערות דבר והלכה כבית הלל שאם פשעה כנגדו יכול לגרשה, אבל לא יגרשנה כדי ליקח נאה הימנה, במה דברים אמורים בזיווג שני, אבל בזיווג ראשון אין למהר לגרשה דאמר רבי אלעזר כל המגרש אשתו ראשונה מזבח מוריד עליו דמעוות לפיכך אין לו לגרשה בשביל שפשעה כנגדו אבל אם מצא בה ערות דבר או פריצות מצוה לגרשה דכתיב גרש לך ויצא מדון והרמב"ם כתב אין למהר לשלח אשתו ראשונה

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

אבל אם שנאה ישלחנה ולא נראה דהאי דכתיב כי שנא שלח מוקמינן ליה בזיווג שני אבל בזיווג ראשון אין לשלחה אלא אם כן מצא בה ערות דבר [...]”

כלומר, בזיווג שני מותר לגרש את אשתו דווקא “אם הקדיחה תבשילו” כלומר שפשעה כנגדו בדומה לדבר ערווה אלא שלא עברה על איסור, אבל בזיווג ראשון אפילו לבית הלל אין לגרש את אשתו ראשונה אלא אם כן מצא בה ערוות דבר מדברי נביאים.

בשולחן ערוך (אבן העזר סימן קיט סעיף ג) הביא את לשון הרמב”ם. בפירוש דברי הרמב”ם נחלקו הפוסקים, וזה לשון הרמב”ם (הלכות גירושין פרק י הלכה כא):

”[...] ולא יגרש אדם אשתו ראשונה אלא אם כן מצא בה ערות דבר שנאמר (דברים כד) כי מצא בה ערות דבר, ואין ראוי לו למהר לשלח אשתו ראשונה, אבל שנייה אם שנאה ישלחנה.”

והקשו המפרשים, שבתחילת דבריו כתב שבזיווג ראשון אין לגרש רק אם מצא דבר ערווה ואחר כך כתב שאין ראוי למהר לשלח אשתו ראשונה.

החלקת מחוקק (סימן קיט ס”ק ב) ביאר בשני אופנים: האחד, שדעת הרמב”ם שגם אם האישה מתגרשת מרצונה ולא מגרשה בעל כורחה, שאז אין איסור, עדיין אין ראוי למהר לשלחה, וכתב בבית מאיר:

”ויראה לעניות דעתי דהיינו דווקא כשהוא תובע הגירושין בזה יש לומר אף שמתרצה מכל מקום לבה דוה אלא שאינה יכולה לסרב, אבל כשהיא תובעת דומיא דשכיב מרע פשיטא שהיתר גמור הוא.”

על פי דברי הבית מאיר מתיישב לשון “לשלח” שנקט הרמב”ם, שפירושו שלא לרצונה. הכוונה לפי דברי החלקת מחוקק שהגירושין נעשים שלא לרצונה הגם שמתרצה לקבל גט. כלומר גם במקום שהאישה מתרצה לקבל את גיטה בפיה אלא שליכה דוה בקרבה בזה אין ראוי למהר אבל אין איסור מדברי נביאים.

עוד פירש בחלקת מחוקק בעניין אחר

”שאף אם מצא בה ערות דבר כגון שהעיד לה אחד, שמצווה לגרשה, לא יאמר אני מאמין לו ויגרשה מיד אלא יהיה מתון בדבר ואל ימהר לשלוח ויעשה חקירה יפה באולי לא יצטרך לגרשה.”

דעת הבית שמואל (שם, ס”ק ג) שכוונת הרמב”ם לומר שאין לו למהר לשלח מכיוון שהמזבח מוריד דמעות אף על פי שמצא דבר.

נראה שנפקא מינה בין דעת החלקת מחוקק והבית שמואל, שלדברי הבית שמואל אם קיימת סיבה לגירושין כגון שיש מצה ומריבה בבית אף על פי שלא נמצא בה דבר ערווה והבעל השתהה וניסה למצוא תרופה הרי שאין לראות במעשיו כמעשה בגידה באשת נעוריו ומותר לגרשה בעל כורחה. מה שאין כן, לדברי החלקת מחוקק במקום שהאישה מסרבת להתגרש אם לא מצא ערוות דבר אין היתר לגרשה בעל כורחה עד שתתרצה וגם אם התרצתה וליכה דוה בקרבה יש להשתהות מלגרשה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

האם איסור גירושי אישה ראשונה ניתן לאכיפה על ידי בית הדין

כתב הב"ח שבזיווג ראשון אם לא מצא לא ערווה ולא דבר אחר, כופין אותו שלא לגרש מפני שהוא אסור מן התורה, ואם רק מצא דבר אין מונעים אותו לגרשה בעל כורחה אבל הוא שנוי ומזבח מוריד עליו דמעות שאיסורו אינו מן התורה, וכך כתב גם כן בפרישה.

ואם כן, בזמננו שאין מניחים את הבעל לגרש בעל כורחה הרי שאין לבית הדין לסייע ביד הבעל לגרש גם אם מצא דבר ויש לו טעם למה מגרשה, שאין לבית הדין להתמצע במעשה שנוי ומאוס.

כשהבעל השתהה ולא התרפא משנאתו האם גם בזה ישנו האיסור

אולם, לדברי הבית שמואל אם הבעל השתהה וניסה למצוא תרופה ומרפא ולאחר ניסיונות כנים לא צלח אין להחשיב את הגירושין כמעשה בגידה אלא כהכרח אשר לא ישובח ולא יגונה אפילו בזיווג ראשון והאיסור הוא רק באינו משתהה ומגרש לאלתר. אמנם, דעת הטור להדיא שאפילו אם שונאה אין לגרשה בזיווג ראשון.

אלא שהגט פשוט (סימן קיט ס"ק ו) כתב וזה לשונו:

"כל שכן די שפרש את דברי הרמב"ם ז"ל שיהיו מסכימים לדברי הטור באופן דנקטינן דאין לגרש אשתו ראשונה משום דהקדיחה תבשילו או משום דמאיסה ליה ואין צריך לומר אם מצא אחרת נאה הימנה. ומכל מקום, היה נראה לי דאם רוצה להוציאה אין כופין אותו שלא להוציאה מיהו שנוי הוא לפני המקום ומזבח מוריד עליו דמעות ואיסורא מיהא עביד. וכן יראה מדברי רש"י שלהי גיטין דאין כופין שלא להוציאה וכן כתב הפרישה. והב"ח כתב [...] ומיהו יראה מדברי הטור שכופין אותו שלא להוציאה שהרי כתב וזה לשונו: 'בין בזיווג ראשון ובין בזיווג שני בכל ענין שעבר וגרשה אין כופין אותו להחזיר', ונפקא ליה בהמגרש מדגלי גבי רחמנא גבי אונס 'לא יוכל לשלחה כל ימיו' בעמוד והחזר קאי, משמע דהכא מאי דעבד עבד ומשמע מהכא דקודם שגירשה כופין אותו שלא יגרשנה כיון דלא מצא בה ערות דבר בזיווג ראשון או הקדיחה תבשילו בזיווג ב' וכן משמע מדברי הרא"ם ז"ל (חלק ב סימן א) דכופין על ידי בית הדין שלא להוציאה."

וכך כתב גם בהמשך (שם ס"ק יא בדיבור המתחיל "ואין ראוי") עיין שם, היינו שנקט שבית הדין כופין אותו שלא להוציא גם במקום שמצא דבר שפשעה כנגדו.

אולם עדיין, יש לדקדק מדברי הרמב"ם שהאיסור הוא דווקא בממהר אבל במשתהה מותר לגרשה גם בזיווג ראשון משום "דבר" כנ"ל.

וכך סובר גם בשו"ת מהרי"ט (חלק ב חושן משפט סימן צח) בתוספת ביאור וזה לשונו:

"[...] שלא תהא כזאת בישראל לבגוד באשת נעוריו וכתוב כי שנא שלח שנאוי הוא המשלח ואוקימנא לה בשלהי גיטין בזיווג ראשון דאמר ר' אליעזר המגרש אשתו ראשונה אפילו מזבח מוריד עליו דמעות ועוד אפילו אשתו שניה לא יגרשנה בשביל דמצא אחרת נאה הימנה או שנתן עיניו בממונה כגון זו דודאי אסור כדאמרינן התם אמר ליה רב פפא לרבא לא מצא בה לא ערוה ולא דבר מהו אמר ליה מדגלי רחמנא גבי אונס לא יוכל לשלחה כל ימיו ובעמוד והחזר קאי מכלל דהיכא דאי עבר עבר אלמא נהי דלא כייפינן ליה להחזיר איסורא איכא, והרמב"ם ז"ל (בפרק י מהלכות גירושין הלכה

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

כ"א) כתב 'לא יגרש אדם אישה ראשונה אלא אם כן מצא בה ערות דבר שנאמר כי מצא בה ערות דבר ואין ראוי למהר [...] ומדברי הרמב"ם ז"ל למדנו חידוש כי מה שאמרו בית הלל אפילו הקדיחה תבשילו לא שיבקש לה תואנה ועילה לפי שהקדיחה תבשילו פעם ופעמים בין באונס בין בפשיעה אלא דבית הלל הכי מפרשים קרא והיה אם לא תמצא חן בעיניו מחמת שמצא בה ערות דבר שהולידה לו טינא בלבו ושנאה, אף על פי שהסיבה הראשונה לא נתגלגלה אלא לפי שהקדיחה תבשילו מכל מקום כבר היא שנואה לו רשאי לגרש לפי שלא יעלה זיווגו יפה. ומכל מקום בזיווג ראשון אם לא היה מחמת ערוה אלא השנאה מחמת דבר אחר יגלגל בעצמו השנייה (נראה שצריך לומר השנאה) ולא ימהר לשלחה אלא אם כן ראה שאין דעתו סובלתה לגמרי, ובהכי ניחא שלא הוזקקו הרי"ף והרא"ש ז"ל לפסוק הלכה כתנא קמא לגבי רבי עקיבא שיש לטעות בדברי בית הלל וסמכו על מה שהביאו בגמרא כי שנא שלח אם שנא שלח ומר אמר שנוי הוא המשלח ולא פליגי הא בזיווג ראשון הא בזיווג שני אלמא בזיווג שני אם שנא ישלח אבל אם אין שנאה לא יבקש לה עילה לגרשה מפני שהקדיחה תבשילו, והרמב"ם ז"ל בפירוש המשנה לפי שאינו מביא דברי הגמרא הוצרך לפסוק הלכה כבית הלל כלומר כתנא קמא אליבא דבית הלל לאפוקי מדברי עקיבא אליבא דבית הלל כנ"ל למדנו שאפילו באשתו שניה אם לא נולדה לו שנאה אין לגרשה כל שכן אשתו הראשונה."

מדברי המהרי"ט עולה שקיים איסור ממש לגרש בלא שנאה אפילו בזיווג שני מדאורייתא ולא רק עצה טובה, גם לדעת בית הלל. ובזיווג ראשון, אפילו אם שונאה אין לו לשלחה בלא שמצא בה ערות דבר אבל אם שונאה לגמרי שאין הזיווג יעלה יפה מותר לגרשה, וזה נוטה לדברי הבית שמואל.

אלא שלהלכה כתב בתשובות הרא"ם (חלק ב במים עמוקים סימן א) שיש לפסוק כדברי הטור, ואפילו מאוסה בעיניו אין לו לגרשה בזיווג ראשון וזה לשונו:

"[...] אף על גב דמאיסה ליה אינו מותר לגרש אלא בזווג שני אבל בזווג ראשון בין במאיסה ליה בין בפשעה בו אין לשלחה אלא אם כן מצא בה ערוה וכן פסק בעל הטורים ז"ל. אבל הרמב"ם ז"ל פסק שאין ראוי למהר לשלח אשתו ראשונה אבל אם שנאה יגרשנה. והטור כתב עליו ולא נהירא דהא דכתיב כי שנא שלח אם שנאת שלח מוקמינן ליה בזווג שני אבל בזווג ראשון אין לשלחה אלא אם כן מצא בה ערות דבר. אבל אנחנו מצאנו נוסחאות מהרמב"ם שכתוב 'שאיין ראוי למהר לשלח אשתו ראשונה אבל שניה אם שנאה יגרשנה' והיינו כפרש"י ז"ל. אלא שעם כל זה פסקנו כבעל הטורים ז"ל דהוי בתראה [...] ולפי זה אפילו אם תמצוי לומר שטענתו שטען שנאתיה היא טענה אמיתית עדין אינו יכול לגרש כיון שהוא זווג ראשון."

והביאו הכנסת הגדולה להלכה (הגהת הטור אות ד).

יש להעיר, שהנידון של הרא"ם הוא בארוסה והרא"ם חייב את האיש לישא ולהתחייב בשאר כסות ועונה, וקשה ומאי שנא ממה שכתב בתשובה אחרת (תשובת הרא"ם חלק א סימן ל) שבחרם דרבנו גרשום ורוצה לגרשה מכוח טענה של מאיס עלי או שאר טענות מאחר שבידו מן הדין לגרשה בעל כורחה והוא מנוע רק מכוח התקנה הוא פטור משאר כסות ועונה, ולדבריו בתשובה זו מחויב לישאנה אף על פי שלא התחייב. וצריך לומר שהרא"ם מחלק בין דין חרם דרבנו גרשום לבין איסור גירושין של זיווג ראשון שהוא מדברי נביאים.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

מגרש אישה ראשונה בלא עילה כגון שמצא נאה הימנה הוא איסור מן התורה וספקו לחומרה וכל זאת, דלא כשיטה שהביא במשנה למלך (פרק י הלכה כג מהלכות גירושין בשם כנסת הגדולה יורה דעה סימן רלט) שהאיסור לשלח אשתו ראשונה אינה אלא עצה טובה, ולהלכה כתב בשו"ת רב פעלים (חלק ב אבן העזר סימן ג):

"עוד כתבתם דיכול הבעל לומר קים לי כמהרשד"ם (חלק אבן העזר סימן ס, דבארוסה כולי עלמא מודו דאם מצא אחרת יפה הימנה מותר לגרשה אף בזיווג ראשון) ודעימיה, וזה אינו, דהא הוכיח הרב מהר"י כולי ז"ל (בהגהת משנה למלך שם) מדברי התוספות והר"ן והרשב"א והריב"ש ומהרימ"ט דסבירא להו דאיכא בגירושין איסור תורה, וגם כן הוא סברת הרמב"ן (סימן קפט), והרד"א כאשר הביאם הכנסת הגדולה (באבן העזר סימן קיט הגהת הטור אות א) עיין שם, ולפי דעת רבוותא הנזכרים הוי זה ספיקא דאורייתא ואזלינן לחומרא, ובעניין הקים לי במילתא דאיסורא, עיין להכנסת הגדולה (סימן כה בכללי הקים לי אות סז ואות סח). ועיין אורח משפט (סימן כה אות פב), מה שהקשה קושיא על הכנסת הגדולה באות זה, בשם מהר"ם אלגאבר. עיין כנסת הגדולה (שם, באות ע) דאם הוא איסור וגם הוא בקום עשה, גם החולקים יודו דאין לומר קים לי, ועיין מטה שמעון בכללי הקים לי (אות נט ו-ס ו-סא), ובעניין איסור שבועה עיין מנחת יום טוב (דף צ), ועיין משכנות הרועים וחקרי לב (מהדורא בתרא חושן משפט סימן כ דף קסו) ועיין חוקות החיים."

אומנם כל זה בנוגע לגירושין בעל כורחה ללא עילה כלל.

ממהר לגרש אישה ראשונה מחמת עילה איסורו מדברי נביאים וספקו נתון במחלוקת

אבל אם מגרשה משום דבר שהאיסור הוא רק מדברי נביאים, יש לדון אם ספק דברי קבלה לקולא או לחומרא, כאשר לשיטת הסוברים שספיקא דאורייתא לחומרה מדאורייתא וספיקא דרבנן לקולא שכך הייתה תקנתם והם אמרו והם אמרו, זה שייך דווקא בדבריהם. אבל בדברי הנביאים יש לחלק בין תקנת נביאים שבהם אפשר שגם הנביאים תקנו שספקם לקולא להבחין בין דין תורה ושאר תקנות לבין דברי נביאים שנאמרו כדבר האלוקים בדומה לדברי הנביא מלאכי שבענייננו שספקו לחומרא. אולם, לשיטת הרמב"ם שספיקא דאורייתא לחומרא מדבריהם, שייך להסתפק אם חז"ל גזרו בספק בנבואת הנביאים.

ומצאתי שרבי יצחק אייזיק חבר (בית יצחק שער הספקות סימן עה) חילק בין דברי נביאים ותקנות נביאים ופסק שהוא לחומרה וכתב שכן נוטה דעת הפרי מגדים (פתיחה כוללת חלק א אות יח), אלא שהפרי מגדים לא חילק בין תקנת נביאים ודברי נביאים שיסודם בנבואה והגדרים נמסרו לחז"ל לבין ציווי מפורש. ועיין בפרי מגדים באשל אברהם (סימן ריט) כתב להדיא שדעתו שספק דברי קבלה לחומרה וכך ביאר את דבריו בהקדמה, עיין בשדי חמד (כללים מערכת ה-ד כלל כה) שהאריך בנידון זה.

אם כן, הוא הדין בגירושי זיווג ראשון שספקו לחומרא, ומה עוד שהאישה מוחזקת בעצמה שלא לפתוח את ידה לקבל את גטה. אבל בכל עניין, כאמור, אין לבית הדין להתמצע ולסדר גט ולכוף את האישה לקבל גט במקום שלדברי האישה הגירושין שנואים למקום.

דקדוק בלשון הרמב"ם בעניין מורד

יש לדקדק בדברי הרמב"ם (בפרק יד מהלכות אישות טו) שכתב בנוגע למורד:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

"המורד על אשתו ואמר הריני זן ומפרנס אבל איני בא עליה מפני ששנאתיה מוסיפין לה על כתובתה משקל שש ושלשים שעורה של כסף בכל שבת ושבת וישב ולא ישמש כל זמן שתוצה היא לישב, ואף על פי שכתובתה הולכת ונוספת הרי הוא עובר בלא תעשה שנאמר (שמות כא) לא יגרע, שאם שנא ישלח אבל לענות אסור, ולמה לא ילקה על לאו זה מפני שאין בו מעשה."

ולכאורה אם אסור לשלח בזיווג ראשון גם אם שנאה מבלי שמצא דבר ערווה, הרי שהוא אנוס מלשלחה, ואם כן איך כתב הרמב"ם שאם שנא ישלח ועל כורחך שבשונאה מותר לו לשלחה, גם אם היא לא מתרצה. אלא שאם כן, בשונאה בלא דבר שאסור לשלחה מדאורייתא לא שייך לומר שאם שנא ישלח וממילא לא יעבור על הלאו של לא יגרע.

וצריך לומר, שהרמב"ם דיבר בהווה ששונאה משום דבר ולא בחינם, שאז מותר לשלח לאחר זמן, ואם כן אינו עובר על הלאו במשלחה. אבל אם שונאה בלא סיבה לא יעבור על איסור של לא יגרע מאחר שהוא רוצה לשלחה ואינו כשבו לבעול שנואה לו אלא שאנוס מלשלחה ובית דין מונעים אותו מלשלחה. וכן משמע ממה שבהלכות גירושין כתב הרמב"ם שמותר לשלח אשתו שנייה לאלתר אם שנאה ועל כורחך היינו דווקא שמצא דבר אלא שדיבר בהווה, וזו ראייה לפירוש הבית השמואל הרא"ם והמהרי"ט בדברי הרמב"ם.

נראה שזו ראיית הרמ"א (כאבן העזר סימן עז סעיף א) שלדברי הרמב"ם אם רוצה לשלחה והיא אינה רוצה ואסור לו לגרשה מכוח חרם דרבנו גרשום אינו עובר על לאו של לא יגרע. אלא שלדברינו זה דווקא בשונאה, אבל בלא שונאה ובלא דבר יקיים עונתו האמורה בתורה, וכמו שמצאנו באונס ששונה בעציצו שלא יוכל לשלחה שאין לו פטור מחמת שנאה ומחויב לקיים את עונתו בתורת קנס ונראה שהוא הדין במי שרוצה לגרש את אשתו בלא שמצא בה דבר.

אלא שהרמ"א כתב שאינו מורד אם רוצה לתת לה גטה וכתובתה ומשמע אפילו באינו שונאה, וכן הסביר גם הבית שמואל (שם ס"ק ו) את דברי הרמ"א, אלא, שלא דקדקו שהרמב"ם נקט לשון שנאה בדווקא. וגם הסברה נותנת, שלא מסתבר שהתורה תאסור את הגירושין ותפטור מעונה. וכפי שבאונס ומפתה שאסור לגרשה מחויב בעונה, ועל כורחך שרק אם שונאה אינו עובר בלאו.

אלא שיש להקשות למה לשיטת הרמב"ם הורע כוחו של האיש המואס באשתו בלא סיבה שאסור לו לגרשה מהאישה שהמואסת בבעלה שכופין אותו להוציא, וכלפי לייא.

וכך כתב רבי יונתן אייבשיץ בבני אהובה (שם) וזה לשונו:

"[...] ואפשר דגם רמ"א מיירי בהך גוונא דטוען מאיס עלי או שאר טענות ולכך אין להוסיף על כתובתה כיון דלדבריו האמת אתו ואין מוציאין מיד המוחזק ולמד זאת מהרמב"ם דסבירא ליה דאם היא טוענת מאיס עלי כופין אותו לגרש שלא יהיו בנות ישראל כשבויות מכל שכן באיש שהוא טוען כן שלא יהיה כשבו [...]".

כל זה כאמור בשיטת הרמב"ם. אולם, דעת הטור כאמור לעיל שאין לגרש אישה בעל כורחה בזיווג ראשון כל זמן שלא מצא בה דבר ערווה, והלכתא כבתראה כנ"ל. ואין לדקדק מדברי השולחן ערוך שהביא את לשון הרמב"ם שסובר כביאורו של הבית שמואל והמהרי"ט, שבבית יוסף לא עשה מחלוקת בין הטור והרמב"ם לפי גרסת הרמב"ם שלפנינו אלא דווקא לפי הגרסה הדחוייה שהייתה לפני הטור.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

רבנו גרשום החרימם שאפילו מואס באשתו מחמת עילה וגלגל עמה שאסור לגרשה כל האמור הוא אפילו אם לא היה חל על הצדדים חרם דרבנו גרשום. אמנם, מאחר שחל על הצדדים חרם דרבנו גרשום שלא לגרש אישה בעל כורחה אם כן אפילו במקום שיש טעם למאיסות האישה בעיניו כגון שנולדו בה מומים שאין כופין כמו שכתב הרא"ש, וכן פסק המהרי"ק (שורש קז), וכך נפסקה גם הלכה פסוקה באבן העזר (סימן קיז סעיף יא):

"[...] אבל משום שאר מומין אינו יכול לגרשה בעל כורחה, אבל מכל מקום אין כופין אותו להיות עמה מאחר דמאיסה עליו ורוצה לגרשה ולתת לה כתובתה."

האישה המוזכרת בהלכה זו, שבעלה מאס בה מחמת מומים קטנים וחכמים קבעו שלא כופים את בעלה להיות עמה אלא אדרבה הוא גר בפירוד ממנה ברשות חכמים, ודאי שיש להניח שהיא הפנימה את הפירוד וזאת מתוך ההנחה הברורה שהתקווה לחזרת הבעל אליה היא חסרת תוחלת. ואף על פי כן הלכה פסוקה היא שעדיין הגזירה במקומה עומדת ואין לגרשה בעל כורחה וסירובה לקבל את הגט נובע אך ורק מרצונה לקבל שאר וכסות שהם הטבות כלכליות גרידא. יש להוסיף שהמהרי"ק (שורש קז) כתב שהדברים נאמרו רק במקום שיש רגליים לסיבת המאיסות.

וכן מפורש גם כן בישועות יעקב אבן העזר (סימן עז פירוש הקצר אות ב):

"[...] ואבותינו ספרו לנו שזקני הגאון אמתי חכם צבי פעם אחד אירע בימיו שמורה הורה כדעת מוהרא"ם והגאון הנ"ל חלק עליו וסתר דינו אחר מעשה וכפה הבעל שייתן לאשתו מזונותיה בשלמות."

אמנם אם טען מאיסה היא עלי ויש לו טעם מבורר אף שאין הדין נותן לגרשה בעל כורחה על ידי זה מכל מקום יכול למנוע ממנה מזונות עד שתקבל גט פיטורין ומעשה היה באחד שטען על אשתו שעברה על דת ולא היה לו עדות ברורה בדבר אלא שהיה רגליים לדבר קצת, וכתבתי דהבעל יכול למנוע ממנה שארה כסותה עד שתקבל גט פיטורין ובוזה יש לסמוך על דעת הרא"ם ומוהר"א ששוין."

מדברי הישועות יעקב עולה שגם במאיסה עלי באמתלה מבוררת הגם שהבעל יכול למנוע ממנה מזונות ושאר וכסות מדין קים לי, אבל אין מקום לכופו על הגירושין עצמן.

מן הכלל אל הפרט, בנידון שלפנינו גם אם מצאנו שהצדדים הלכו לייעוץ נישואין מספר פעמים כבר בתחילת הנישואין, וגם אם האישה הודתה במכתבה אל הבעל ששגתה בהתנהגותה, אולם, מנגד היא הביעה את רצונה לשקם את מערכת היחסים שביניהם, וזאת גם ללא שנקבל את דברי האישה שהדברים נכתבו על מנת לרצות את הבעל, ולא נטען או הוכח שלא שייך לשקם את אותם חסרונות שנטענו על ידי הבעל. ועל כן, פשוט שבנידון דידן גם אם היו דברים בהתנהגות האישה שהיו קשים לבעל אין מקום לחייב את האישה להתגרש או להטיל עליה הגבלות על מנת שתתרצה להתגרש. נטל ההוכחה מוטלת על הבעל להוכיח שיש רגלים לדבר למה מואס בה וכל זמן שלא הוכיח את דבריו, התקנה עומדת במקומה. כל זמן שלא הוכח אחרת מעמידים של הבעל להתגרש מחמת שנתן עיניו כאחרת או בחיים שונים ולא תולים בפשיעת האישה, ולכן בנידון שבפנינו דין הבעל כמי שרוצה לגרשה בלא שמצא דבר ועל בית הדין לעכבו מלגרש אשתו בעל כורחה.

וכך כתב גם בדברי מלכיאל (חלק ג סימן קמה) וזה לשונו:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

"[...] ומצד שמאוסה עליו גם כן אין לדון דבאשה מבואר בפוסקים בסימן ע"ז דבעינן טעם מבורר כגון מחמת חולי או שהולך בדרך רע ומאבד מעותיו עיין שם וגם שיהיה הבירור בעדים עיין שם אבל לא כהא דנידון דידן שאין הטעם מבורר [...] וכך כתב הנודע ביהודה (מהדורא קמא סימן פד) שאין נאמן לומר ששנואה לו להתיר לו לגרשה בעל כורחה דאם כן, כל אחד יאמר ששנואה לו אשתו ובטלה תקנת רבנו גרשום מאור הגולה [...]."

מאחר שהבעל עזב את אורחות החיים הדתיים שהיוו תשתית ובסיס לחיי הנישואין מתחילתם, כאשר מתוך הבנתו ששהייתו במחיצת הילדים תגרום לנזקים כתוצאה מהקונפליקטים שייווצרו בין דרך החינוך שבמוסדות החינוך ובין התנהגות אביהם בביתם והחליט בצדק לעזוב את בית הצדדים לטובת הילדים, הרי שברור שהחלטתו העצמית לשנות את אורחות חייו מונעת ממנו לחזור לביתו. ופשוט שאין לחלק ולפצל את החלטתו העצמית לשנות את אורחות חייו מעזיבתו את המגורים המשותפים ולהחשיבו כאנוס ביציאתו מביתו, בזמן שהאישה לא פעלה או חטאה במאומה. ודרישתה שהבעל יתנהג בביתם באופן שגם לדבריו לא יזיק לילדים אינו תנאי אלא כלול בדרישה לשיבת הבעל לביתם המשותף.

אמת, שאילו האישה הייתה תובעת גירושין היינו כופין את הבעל לגרש, אין לראות את ויתורה על זכותה כמרידה מצידה, שהרי דלתה וביתה פתוחים לחזרתו של הבעל לביתו, ואין הדבר תלוי אלא בו וברצונו לחזור לביתו ולהתנהג באופן המאפשר חיים משותפים.

ומאחר שהאישה עומדת בטענתה ודרישתה שבעלה יחזור לביתו, ולדבריה בפני בית הדין היא מאמינה שהבעל יחזור לשמור תורה ומצוות לאחר חזרתו הרי שאין בסמכותו וכוחו של בית הדין לקבוע באומד הדעת שדברי האישה אינם כנים ופיה וליבה אינם שווים, שבליבה היא מואסת בו, כל עוד שהדבר לא הוכח בצורה ודאית שלא מכוח אומד הדעת, שכשם שפרצופיהם שונים זה מזה כך דעותיהן שונות זה מזה, ואפשר שהיא נתלית בעלה נידף ומחכה לבעל נעוריה.

אולם, מתוך ההכרה בחוסר התוחלת שבהמשך נישואי הצדדים לא מצא בית הדין מקום לתת סעד של מדור ספציפי שתכליתו יצירת סביבה המאפשרת החזרת החיים המשותפים על כנם. וזאת מאחר שטענותיה של האישה שהיא יושבת ומצפה לבעל נעוריה שישוב, נראים כחסרי סיכוי ממשי להתממשות, ועל כן, החיל בית הדין את דינו של רבנו ירוחם בנוגע למדור הספציפי בלבד וזאת מתוך שיקול דעת רחב, וזו הייתה כוונתנו באומרנו ש"אמנם, במצב שנוצר, בו למעשה קיימת מרידה הדדית, נראה שאין לחייב את הבעל בחיוב מדור ספציפי".

אולם, אין בשיקול דעת זה כדי לחייב את האישה להתגרש בניגוד לטענותיה. יש לציין שכל דברי רבנו ירוחם הם במקום שהבעל לא תובע דבר מהאישה וכל רצונו לעגנה מאחר שהוא טוען "אנא נמי לא בעינן לה", מה שאין כן, בנידון דידן.

גם אם ברור לבית הדין שלמצב הקיים אין תוחלת ותקווה, בהיות הבעל אביק טובא בדרכו, כך שאין סיכוי סביר להתגשמות טענות האישה, מכל מקום על פי התורה הנישואין אינן אלא התקשרות אישית ואוטונומית בין בני הזוג ואין לבית הדין סמכות להתערב ולכוף גירושין רק במקום שקמה עילה להצלת עשוק מיד עושקו ואז מחויב בית הדין להתערב מכוח תביעת אחד מהצדדים.

ועל כן סמכותו של בית הדין לתת סעדים משפטיים קיימת רק מכוח טענות הלכתיות. במקום שאין עילות המקנות זכות הלכתית ידי בית הדין אסורות, ואדרבה בית הדין אינו רשאי לפעול מתוך שיקולים של ייעוץ נישואין גרידא.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

למרות שמצאנו שרבי חיים פלאג'י בספרו (חיים ושלום חלק ב סימן קיב) כתב לכוף במקום שאין תוחלת ותקווה ולאחר שהבעל והאישה אינם מצליחים להשלים במשך שמונה עשר חודשים, מכל מקום דבריו לא נאמרו במקום חרם דרבנו גרשום שבו נפסק ברמ"א (בסימן קיז) שכל אחד יושב לבדו והבעל פטור מעונה ומשלם לאישה מזונות כסות ומדור לאורך ימים ושנים עד שהאישה תתרצה לקבל את גטה. שאם לא כן, כל נאלח יבגוד באשת נעוריו וידבק בידועתו בציבור כפי פריצות ושפלות הדור ודברי הנביא מלאכי יהיו למרמס, ועל כן ואין בדברי הגר"ח פלאג'י בכדי להוות טעם להתרת החרם שנאמר בו " [...] וגם לא יתירו אותה עד שיראו טעם להיתר [...] " (שו"ת מהר"ם מרוטנבורג חלק ד סימן קנג) אלא אם כן יש חשש למכשול כמבואר בגיטין (דף לב ע"א) והמעייין בדברי הגאון רבי חיים פלאג'י יראה שזה טעמו.

למרות כל האמור לעיל ימליץ בית הדין לאישה להתגרש כעצה הוגנת. ואדרבה המשיאים לאישה עצה לעמוד על זכותה להחזיק בנישואין הינם בכלל נותני עצה שאינה הוגנת.

לאור האמור לדעתי יש לפסוק כדלהלן:

א. בית הדין ממליץ לצדדים להתגרש.

ב. אין מקום להטיל על האישה צווי הגבלה.

ג. הבעל חייב בכל חיובי הבעל לאשתו ובכלל זה מזונות ומדור.

ד. בהתאם להחלטת בית הדין הגדול, הבעל חייב במדור ספציפי במשך שישה חודשים מיום כ"א תמוז תשע"ו (27/7/2016).

הרב יצחק רפפורט – דיין

דעת הרוב

הצדדים נישאו בשנת תשס"ח (2008) ולהם שני ילדים. הרקע והטענות נסקרו בארוכה בדברי הרה"ג יצחק רפפורט שליט"א. מסקנתו שיש להמליץ לצדדים להתגרש. לדעתי יש להרחיב את ההמלצה לכלל חיוב. ולו רק מכוח החיוב לשמוע לדברי חכמים, שהרי אם קיימת המלצה לבני הזוג להתגרש, הרי שמחובת האישה לשמוע לדברי חכמים ולהתגרש, ויפה שעה אחת קודם.

זאת ועוד, בנדון דנן לא מדובר בבעל הרוצה לגרש את אשתו ללא כל סיבה, עליו חלות ההלכות מתי הבעל רשאי לגרש את אשתו הראשונה. מדובר בבני זוג ביניהם קיימת מרידה הדדית ממושכת. הצדדים הוגדרו הן על ידי בית הדין דנן והן על ידי בית הדין הגדול "כמורדים זה על זה". על כן בית הדין דנן ביטל את המדור הספציפי, ובית הדין הגדול לא ראה צורך להאריך את המדור הספציפי מעבר לשישה חודשים. האישה לא חפצה בבעלה במצבו הנוכחי. אם תשאל האישה לדעתנו הרי שנורה לה שלא לקבל את בעלה חזרה לאור המרחק העצום הקיים בין הצדדים בשל השקפת עולמם השונה. דברי האישה בדבר קבלת הבעל חזרה, אם ישנה אורחותיו, אינם עומדים במבחן המציאות. על כך נאמר "אין לדיין אלא מה שעניו רואות", עיני בית הדין רואות מצב של מרידה מובהקת של הצדדים.

במצב שנוצר אין צורך לברר את סיבת המרידה, כאשר הטענות חלוקות בין הצדדים ביחס לשאלה מהי הסיבה האמתית לנתק ולפער שנוצר. די ומספיק בכך שבתוצאה הסופית קיימת מרידה הדדית ללא יכולת לאיחוי הקרע. על כך נצטט מדברי הרה"ג דוד לבנון שליט"א בפסק הדין של בית הדין הגדול שבו נכתב בעניין הצדדים דנן כדלקמן:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

"והנה במקרה דנן, שהבעל עזב אורחות אבותיו, לא כדי להקניט את אשתו ולהשיג את הגט, אלא בגלל שכך החליט מסיבות אישיות שלו, והאישה אינה מוכנה להיות עמו במצב כזה בכפיפה אחת, נראה לעניות דעתי שהיא אינה יכולה לעכב את הגט, וכפי שקבע בית דין קמא."

אמנם הדין בבית הדין הגדול נסוב בעיקרו על שאלת המדור הספציפי, אך בית הדין הגדול גילה דעתו גם בעניין הגט לאור קביעתנו שהצדדים מורדים זה בזה.

כסניף נוסף, ניתן לצרף את דעת הרב חיים פלאג'י זצ"ל, בשל הפרוד הארוך וחוסר התוחלת לחיי הנישואין והעדר שלום הבית.

למעשה במהלך הדיונים והמשא ומתן שהתקיים בבית הדין התברר שהאישה חפצה בגירושין. הצדדים לא התגרשו עד היום אך ורק בשל סירוב הבעל לתנאי הגירושין שהציבה האישה. ברור הדבר שאם הבעל היה מתרצה לתנאי הגירושין של האישה, בני הזוג היו מתגרשים לפני זמן רב. האמור מחזק את הקביעה שיש לקבל את תביעת הגירושין.

העובדה שהבעל שינה אורחות חייו מהווה סיבה לחיובו בתשלום כתובה ובמתן פיצוי לאישה. אך אין בה כדי לבטל את החיוב העקרוני להתגרש בכפוף למתן הכתובה והפיצוי. הצדדים יישאו וייתנו זה עם זה ביחס לגובה הפיצוי והכתובה. בהעדר הסכמות, בית הדין יצטרך לבחון את התנאים של האישה לקבלת הגט ואת גובה הפיצוי הנדרש על ידה.

לאור האמור לדעתנו יש לפסוק כדלהלן:

א. מקבלים את תביעת הגירושין של הבעל.

ב. דוחים את תביעת שלום הבית של האישה.

ג. הצדדים חייבים להתגרש.

ד. האישה זכאית לכתובה ולפיצויי גירושין, הצדדים ינהלו משא ומתן בעניין.

ה. ניתן לפתוח תיק לסידור גט.

ו. קובעים מועד לסידור הגט ליום ג' טבת תשע"ז (01.01.17) בשעה 9:00 באולם 201.

הרב מאיר פרימן - אב"ד   הרב מאיר קאהן – דיין.

נפסק כדעת הרוב.

ניתן לפרסם את פסה"ד לאחר השמטת פרטיהם המזהים של הצדדים.

ניתן ביום כ"ח במרחשון התשע"ז (29/11/2016).

הרב יצחק רפפורט

הרב מאיר קאהן

הרב מאיר פרימן — אב"ד